

PÁRBESZÉD A HITRŐL

Szabó Ferenc SJ
nyári sorozata a Vatikáni Rádióknak

(2012. július-augusztus)

„Ne fordulj kifelé, térj be önmagadba:
a belső emberben lakozik az Igazság;
és ha saját változó természetedet felfedezed,
haladj túl önmagadon is. És ne feledd,
hogy még itt sem állhatsz meg,
túl kell menned az okoskodó értelmén is.
Oda kell tehát igyekezned, ahonnan
magának az értelemnek a Fénye forrásozik...”

(Szent Ágoston: *De vera religione*, XXXIX, 72)

1. Bevezetés

A Hit éve és a II. Vatikáni zsinat

XVI. Benedek pápa az ősszel (2011. okt. 11-én kelt *Porta Fidei*=a *Hit Kapuja* kezdetű apostoli levelével) meghirdette a *Hit évét*, amely 2012. október 11-től 2013. november 24-ig tart; tehát a II. Vatikáni zsinat megnyitásának. 50. évfordulóján kezdődik és a következő évben Krisztus Király ünnepén ér véget, amely a Katolikus Egyház Katekizmusa közzétételének 20. évfordulója; a Katekizmust Boldog II. János Pál tette közzé az 1985-ös rendkívüli püspöki szinódus kérésére, mint a zsinat igazi gyümölcsét. A Szentatya előzőleg már meghirdette a Szent Pál-évet, majd a Papság évét. A Hit éve célja az, hogy elmélyítsék a katolikusok hitének teológiai, lelki és lelkipásztori alapjait. A pápa 2012 októberére összehívta a püspöki szinódust, amelynek témája ez lesz: „Az új evangelizáció a keresztény hit átadására.” (Tudjuk, hogy XVI. Benedek létrehozta az Új Evangelizáció Pápai Tanácsát.) A szinódus előkészítése és lebonyolítása jó alkalom lesz arra, hogy az egész egyházban különleges módon eszmélődjenek a hitről, hogy elmélyítsük istenismeretünket és elkötelezettségünket, hogy az új evangelizálással örömmel hirdessük Őt korunk embereinek. XVI. Benedek levelében még emlékeztet arra is, hogy VI. Pál pápa 1967-ben, az

Apostolfejedelmek vértanúságának 19. centenáriuma szintén meghirdette a Hit évét, amelyet az „Isten népe Hitvallásával” zárt le. VI. Pál úgy tekintette ezt az Évet, mint a zsinat utáni időszak követelményét, tudatában lévén az igaz hit megvallásának és értelmezésének nehézségeivel és követelményeivel. Most a Szentatya zsinat megnyitásának 50. évfordulóját jó alkalomnak tekinti, hogy helyesen megértsük az atyák által örökségül hagyott zsinati szövegeket, és azokat elsajátítsuk, mint a Tanítóhivatal normáit az Egyház hagyománya öléen.

„Jobban mint valaha kötelességemnek érzem, hogy megjelöljem a Zsinatot mint olyan nagy kegyelmet, amelyben az Egyháznak része volt a 20. században”, írja Benedek pápa, idézve Boldog Elődjét: ’hűséges iránytűt nyújt nekünk, hogy tájékozódjunk a most kezdődő évszázadban’, írta II. János Pál a *Harmadik évezred küszöbén* k. apostoli levelében.” Én is megismétlem, amit a zsinatról mondtam néhány hónappal Péter Utódává választásom után: ’Ha helyes hermeneutikával (értelmezéssel) olvassuk és befogadjuk a zsinatot, egyre inkább az Egyház mindig szükséges megújulásának nagy erőforrása lehet.’”

És a pápa levele következő részében éppen az Egyház megújulása követelményét fejt ki: új és igazi megtérésre szólít fel; az egyetlen Üdvözítőhöz, Jézus Krisztushoz való megtérés szükségességét fejt ki az Újszövetség szövegeit idézve. Ezután a *Credo* (Hitvallás) elmélyítését, majd a Zsinat gyümölcseként közzétett KEK (*Katolikus Egyház Katekizmusa*) tanulmányozását sürgeti, végül a szeretet tanúságtételének fokozására buzdít.

Legtöbbet az Egyház és a világ kapcsolatával foglalkozó, *Gaudium et spes* (=GS) kezdetű konstitúcióra hivatkozunk, amely mindjárt az elején tükrözi a megújult szellemiséget: a „szegény és szolgáló Egyház” minden emberhez fordul, és mindenkinek „fölkínálja” szolgálatát.„A II. Vatikáni zsinat, miután mélyrehatóan megvizsgálta az Egyház misztériumát már nem csupán az Egyház fiaihoz és minden keresztényhez fordul, hanem minden emberhez, és mindenkinek el akarja mondani, miként értelmezi az Egyház jelenlétét és tevékenységét a mai világban” (GS 2) „A Szent Zsinat, miközben vallja, hogy az embernek magasztos hivatása van, és állítja, hogy valami isteni mag van belévetve, fölkínálja az emberi nemnek az Egyház őszinte együttműködését annak az egyetemes testvériségnek létrehozásához, mely megfelel ennek a hivatásnak. Az Egyházat semmi földi hatalomvágy nem mozgatja, hanem csak egyet akar: a vigasztaló Lélek vezetésével folytatni akarja Krisztus művét, aki eljött a világba, hogy tanúságot tegyen az igazságról (vö. Jn 18, 37), hogy üdvözítsen, és ne elítéljen, hogy szolgáljon, és ne neki szolgáljanak (vö. Jn 3, 17; Mt 20, 28; Mk 10, 45).” (GS 3)

Programunk 2012-re: Hitünk elmélyítése és tanúsítása korunk keresőinek

A Szentatya által meghirdetett Hit éve, a zsinat megnyitásának 50. évfordulója és a rendkívüli püspöki szinódus témája az új evangelizációról, jó alkalom lesz számunkra is, hogy az új esztendőben a pápa buzdításának eleget téve keresztény hitünkről eszmélődjünk: Miért és mit hiszünk. Íme néhány téma az *első részhez*. Mit jelent hinni? Hit és hitetlenség korunkban. Evilágiság (szekularizmus) és ateizmus. Isten meghalt? Mintha Isten nem létezne...Az ateizmus válfajai. A hit nehézségei. Az ateisták ellenvetései. A hívők válasza. A hit megszületése. A kegyelem és a szabadság drámája. Ökumenikus párbeszéd (*Sola gratia?* *Sola fides?*) Hitünk érlelődése. Az élő hit a szeretetben gyümölcsözik.

A *második részben* sorra vesszük a keresztény *Credo* (Hitvallás) ágazatait, fejezeteit. Felhasználjuk a Katolikus Egyház Katekizmusát is, amely a II. Vatikáni zsinat gyümölcse. Itt nemcsak a megkereszteltre gondolunk, hanem a jóakarátú nem hívőkre, keresőkre is, szem előtt tartva az új evangelizálás programját.

Mindjárt jelzem, hogy vezérfonalul használom Bernard Sesboué francia jezsuita teológus CROIRE = HINNI c. könyvét, amelyet hívőknek és főként a „külsőknek”, keresőknek szánt. Alcíme: „Meghívás a katolikus hitre a 21. század emberei számra.” (*Croire. Invitation à la foi catholique pour les femmes et les hommes du XXIe siècle*. Droguet & Ardant, Paris, 1999, 576 old.)

Sesboué könyve nem teológiai tanfolyam, nem is katekizmus, jóllehet a II. részben az Apostoli hitvallást veszi vezérfonalul, hanem sajátos műfajú bevezetés hitünkbe, „elvezetés” hitünk leglényegesebb igazságaihoz. („Isteni igazságra vezérlő kalauz”, idézhetnénk Pázmány Péter főművének címét, de persze modern módszerekkel.) Nem tér ki minden hitigazságra, nem a hittételek katalógusát veszi végig, tehát nem katekizmus. Előbb a hit alanyával, a hívő emberrel és a hívés, a hit aktusának mivoltával foglalkozik, csak utána veszi sorra a Credo főbb részeit a teremtéstől a végső dolgokig. Bármelyik hitigazságról van szó, számol a mai ember nehézségeivel, a tudományos felismerésekből vagy a mai filozófiából származó ellenvetésekkel. Elsősorban nem tekintélyi érvekre támaszkodik. Nem kész, receptválaszokat ad; őszintén elismeri, hogy nincs megnyugtató válasza a teológiának a rossz misztériumár vagy a kárhozat (pokol) mivoltára. Megrostálja a valódi vagy „divatos” ellenvetéseket, leleplezi az álproblémákat, majd a korszerű filozófia és teológia fényében megvilágítja a keresztény igazságot.

Itt mindjárt jelzem: Bernard Sesboüé francia jezsuita krisztológiai bevezetése, *Krisztus pedagógiája* magyarul is megjelent 1997-ben a Vigília kiadónál. Most kezdődő sorozatomban a Szentírásen kívül főleg a II. Vatikáni zsinat dokumentumaira hivatkozunk, közben Sesboüé most ismertetett CROIRE=HINNI c. könyvében is tallózunk.

XVI. Benedek pápa tavaly ősszel hazájába látogatva a freiburgi szemináriumban találkozott a német katolikusok Központi Tanácsa (ZdK) és más intézmények, szervezetek képviselőivel. (2011. szeptember 9.) Hozzájuk intézett beszédben elismerően szólt az ún. Katolikus Napokat” is szervező központ és egyéb intézmények, segélyszervek áldásos tevékenységéről. Ezután - utalva az új evangelizálásra létrehozott Pápai Tanács feladatára - figyelmeztetett: „Németországban az egyház csodálatosan szervezett. De vajon e struktúrák mögött van-e megfelelő spirituális erő, az élő Istenbe vetett hit ereje? Őszintén el kell ismerni, hogy a struktúrák túlsúlyban vannak a Lélekkel szemben. A valódi válság, amellyel az egyháznak szembe kell néznie a nyugati világban: *a hit válsága*. Ha nem találjuk meg a hit őszinte megújulásának útját, minden strukturális reform hatástalan marad.” – Végül a pápa azért fohászokodott, hogy az Úr mindig mutassa meg, hogyan válhatunk a világ világosságává, és hogyan tudjuk megmutatni testvéreinknek az utat a Forráshoz, ahol enyhíthetik az igazi élet iránti szomjukat.

2. „Hiszek.”

Ki vagyok én? –Értelemkeresés – istenkeresés

„*Hiszek...*”- így kezdődik a keresztyén *Credo/Hiszekegy*. Kicsoda a hitvallás alanya, az egyes szám első személy, az „én”, aki kimondja: „*Hiszek egy Istenben...?*” *Ki az ember?*

„Hívők és nem hívők szinte egyhangú véleménye szerint mindent, ami csak a földön van, az *emberhez*, mint középponthoz és csúcshoz viszonyítva kell rendezni. – De mi az ember? Sok és különféle egymásnak ellentmondó nézetet vallott önmagáról, melyek szerint egyszer mindenek fölött álló törvénnyé magasztalja magát, máskor a kétségbeesésig megy el önmaga leértékelésében. Innen ered tanácstalansága és szorongása.” (GS 12)

A régi hitvédelemtől eltérően manapság, amikor a keresztyén hitről van szó, nem közvetlenül Isten létének bizonyításába fogunk, hiszen nem magától értetődő az „isten” fogalma sem, hiszen *ateista világ* vesz körül bennünket. A Zsinat is – a világ mai szellemi helyzetének leírásakor, kitér az ateizmusra: rávilágít fajtáira és gyökereire, szól a modern ateista rendszerekről, majd kifejti, hogy milyen legyen az Egyház, a hívők magatartása az ateizmussal szemben. (GS 19-31) Ma már nem is a harcos, politikai istentagadás vagy a

marxista materializmus Isten-ellenes ideológiája áll szemben a hívők világával, mint a kommunista uralom idején, hanem egyre terjed a gyakorlati ateizmus (materializmus): az emberek úgy élnek „mintha Isten nem létezne”, mintha nem lenne semmi más, csak a Föld. Tetteinkkel is tagadhatjuk Istent. Eléggé elterjedt a kételkedés is. Vannak, akik így vélekednek: Istenről nem tudhatunk semmit; vagy mások: ha létezik is egy felsőbb Lény, nem törődik világunkkal, az emberekkel. Hogyan is létezhetne a jó Isten, amikor annyi a világban a rossz, a természeti katasztrófák sorozata, ártatlan embermilliók szenvedése?

Az ateizmus mellett tehát gyakori az *agnoszticizmus* számos válfaja: a kételkedés, az emberi megismerés korlátainak bevallása. Ez utóbbi nézet jellemzi sokszor kiváló gondolkodók, írók, értelmiségiek álláspontját is. Példának idézhetnénk André Malraux francia regényíró, akit gyötört a vallási kérdés, de agnosztikus maradt azt mondva, hogy nem tud nyilatkozni sem Isten léte mellett, sem léte ellen. Malraux jelentette ki: „A 21. század vagy vallásos lesz, vagy egyáltalán nem lesz már.” És egy másik ismert mondása: „Mire jó a Holdra szállni csak azért, hogy ott öngyilkosok legyünk, nem találva a létezés értelmét.”

Vagy idézhetjük a magyar Illyés Gyula példáját, aki hosszú ideig „a hit senki-földjén” kereste a lét értelmét. Egy interjúban így vallott a *Vigília* munkatársának (Hegyi Béla, *A dialógus sodrában*, 1974, 124kk.): „Nem vagyok ateista, mert az is eleve tagadást jelent, elzárkózást valami elől, amiről senki és semmi nem tud bizonyosat. Kész vagyok Isten befogadására is, mint a dolgok végső értelmének, az egész teremtés befejező aktusának a befogadására, de tudjam, értsem, igazoljam a magam számára. Műveltségem, vagy talán inkább félműveltségem egyelőre ellenáll, kevés, hiányos még a bizonyítás. Értelmem sokkal gögösebb, hogysen beérje sovány vigasszal. Még meghódításra vár.”

Értelemkeresés, istenkeresés. Látjuk majd, hogy nemcsak az észre, hanem a szívre is szükségünk van, hogy Istent fel- és elismerjük. B. Pascal mondja: „A szívnek megvannak az érvei, amelyeket az ész nem ismer.” (Szójátékkal: „*Le coeur a ses raisons que la raison ne connaît pas*”). És: „*Dieu sensible au coeur*” =Istent a szív érzi meg.

Ki vagyok tehát én? Ember: test és lélek egysége. Mi emberek ugyanahhoz a fizikai és biológiai világhoz tartozunk, mint az állatok. És mégis lényeges küszöböt léptünk/lépünk át a fejlődés során: az ember „a fejlődés nyílhegye, az öntudatra ébredt evolúció” (Teilhard de Chardin S.J., paleontológus). Az állat tud, az ember tudja, hogy tud. Tehát értelmes és szabad lény, gondolkodásra és szeretetre képes személy. Az ember tudja, hogy meg kell halnia, felismeri esetlegességét. Azt hogy nem szükségszerűen létezik. Ismét csak Pascalt idézhetjük, aki annyira átélte az ember nagyságát és nyomorát: „Az ember csak nádszál, de gondolkodó nádszár.” Ugyanakkor azt is vallja: „Az ember végtelenül túlszárnyalja önmagát.” Ezt az

önfelülmúlást elemezték olyan gondolkodók, mint a német jezsuita Karl Rahner, aki az ember „transzcendens tapasztalatáról” beszélt, vagyis szelleme, az értelem és az akarat dinamizmusáról, amely mindig túllendíti a véges megismerési tárgyakon és a vágyott javakon a végtelen felé. Vajon ez a „végtelen” csupán „vég-nélküli” hamis végtelen, avagy igazi Végtelen, Abszolútum?

Az értelmes és szabad ember *személy*. Egyedülálló, egyszeri, megismételhetetlen. „Fenség, észak-fok, titok, idegenség” (Ady) Az ember titok, misztérium. Nem ismerhetjük meg úgy, mint egy előttünk levő, kívül álló tárgyat. Egyedülálló, megismételhetetlen személy, de csak úgy alakulhat személylé, ha megnyílik mások felé, pár beszédet kezd, kommunikál másokkal. Ez a kommunikáció, a kölcsönös nyitottság, (a perszonalista filozófusok a „tudatok kölcsönösségéről” beszélnek) a személyesség alapvető jellemzője. Ez az alapja a szeretetnek. De nemcsak másokkal kommunikálok: a szellem nyitott a Végtelenre, Istennel is párbeszédet folytathatok éppen személyi mivoltom következtében. Hitünk szerint ebben hasonlítok teremtő Istenemre, akinek képmása vagyok. E hasonlóság alapján vagyok képes Istent megismerni és szeretni.

„A Szentírás azt tanítja, hogy az ember 'Isten képmására' teremtett, s képes arra, hogy megismerje és szeresse Teremtőjét, aki úrrá tette minden teremtmény fölött (vö. Ter 1, 26; Bölcs 2, 23), hogy Istent dicsőítve uralja és használja azokat (vö. Sir 7, 3-10). Mi az ember, hogy megemlékezel róla, az ember fia, hogy meglátogatod őt? Kevéssel tetted kisebbé az angyaloknál, dicsőséggel és tisztességgel koronáztad, és fölébe állítottad kezéd minden művének. Mindent a lába alá vettedél.” (Zsolt 8, 5-7). Isten azonban nem magányosságra teremtette az embert: kezdettől fogva 'férfinak és nőnek teremtette' őket (Ter 1, 27), kiknek kapcsolata a személyes közösség ősfarmája.” (GS 12)

A konstitúció eztán – az ember személyi méltóságát kifejtve - beszél a bűnről, a test-élek emberről, az értelem méltóságától, a lelkiismeret méltóságáról, a szabadság értékéről és a halál misztériumáról. (GS 13-18)

Isten igazságban jónak, szabadnak alkotta képmását a test-lélek embert, értelmesnek és szabadnak. Az igazi szabadság az istenképiség nagy jele az emberben. Saját döntésére akarta bízni (vö. Sir 15, 14) alkotását, hogy szabadon dicsőítse és szolgálja Urát. De e teremtménye a Gonosz sugallatára visszaélt szabadságával: Istentől elfordul, vele szembe szállva, akarta elérni boldogságát. A bűnbeesés után értelme elhomályosult, akarata rosszra hajló lett, cinkosa a körülötte lévő rossznak. Az emberek a bűn miatt nem ismerték el Teremtőjüket, nem dicsőítették Őt, inkább a teremtményeket bálványozták. (Vö. Róm 1, 21-25) Isten ugyanis törvényt írt az emberi szívbe, s az iránta való engedelmisségben áll az

ember méltósága, és szerinte ítélik meg (Róm 2, 14-16). „A lelkiismeret az ember legszentebb magva és szentélye, ahol egyedül van Istennel, akinek szava visszhangzik bensőjében. lelkiismeretében ismeri föl csodálatos módon azt a törvényt, melyet Isten és a felebarát szeretetével teljesít (vö. Mt 22, 37-40; Gal 5, 14). A keresztényeket a lelkiismerethez való hűség összeköti a többi emberrel az igazság keresésében, s az egyén és a társadalom életében felmerülő számtalan erkölcsi kérdés igazi megoldásának megtalálásában.” (GS 16)

3. Ki vagyok én? - A Végtelenre nyitott személy

Múlt alkalommal megállapítottuk, hogy az ember személy: értelmes és szabad testi-lelki valóság. Egyedülálló, de nem zárt, hanem nyitott más személyek felé, akikkel párbeszédet folytat, kommunikál, (szeret)közösségre léphet. Nyitott a Végtelenre is, a Létteljességre, képes megismerni Istent.

Minden személy jogalany a törvény előtt, jogai és kötelezettségei vannak. Tudatosítja azt is, hogy szabad tetteiért erkölcsi felelősséggel tartozik. Tudjuk, hogy a biológia, az agy kutatással foglalkozó tudomány, a pszichológia és a szociológia részéről számos ellenvetés merül fel a szabadsággal kapcsolatban, az azt korlátozó tényezők csökkentik, és bizonyos esetekben teljesen megszüntetik az erkölcsi felelősséget, de rendszerint tudatában vagyunk annak, hogy döntéseink több-kevesebb felelősséggel járnak. Ha valaki nem is hisz Istenségben, lelkiismeretében érzi az értéket, a jó hívását, és a figyelmeztetést, hogy kerülje a rosszat. Hangsúlyozzuk, hogy az említett tudományok nem mondanak el mindent az emberről, aki „végtelenül túlszárnyalja önmagát” (Pascal). Egyébként e tudományok is elismerik (ha nem válnak ideológiává), hogy az ember mély titok. Teljesebb megismeréséhez a metafizikára van szükség, amely H. Bergson szerint „teljes tapasztalat.”

Az ember, ha önmagába tekint, a „belső végtelenbe” (Szent Ágoston) felfedezi a végtelen vágyat, amely sohasem elégül ki: minél többet ismerni, birtokolni, többnek lenni. Erről a „soha-meg-nem-elégedésről” szól Babits Mihály költészete.” Erről így vallott a *Sziget és tenger* ciklus bevezetőjében: „Az első könyvem első oldalára a 'soha-meg-nem-elégedés' himnuszát írtam be...Nemcsak könyvembe, homlokomra is fel van írva a 'soha-meg-nem-elégedés'...” Honnan ered ez a vég nélküli vágyakozás, keresés? - Még a vég nélküli szeretkezéseket hajszoló Don Juan vágyában is ott van valami az abszolútum akarásából. Erről vallott Ady Endre: „Az Isten van valamiként:/ Minden Gondolatnak alján. /Mindig neki harangozunk/ S óh , jaj, én ott ülök a balján.”

Végtelen vágyról beszélünk. De vajon ez csak vég nélküli hamis vágyakozás, vagy pedig az igazi végtelent, az abszolútumot célozza meg? Nem írtam még nagy kezdőbetűvel az abszolútumot, amelynek több értelmezése lehet, nem kell rögtön azonosítani Istennel

Manapság a leggyakrabban az életminőségről beszélnek. Természetes, hogy az emberben ott van a vágy, hogy jobban éljen, többet birtokoljon, több fizetése, jobb lakása, nagyobb műveltség legyen...Sajnos, a mai „egydimenziós ember”, a termelő és fogyasztó lényé lefokozott ember megelégszik ezzel. De másokban ott él az alapvető, mély vágyakozás: nemcsak többet *birtokolni*, hanem többnek *lenni*, megtalálni a teljes életet, örökké élni! Persze e dinamizmust fékezi a végesség szomorúsága, a halál előtti szorongás.

Szeretteink halála felveti a nagy kérdést: mire való az élet, ha az elmúlás, a pusztulás vár ránk? Szent Ágoston a *Vallomások* IV. könyvében leírja, hogy mit érzett kedves barátja elvesztésekor: „Egyetlen nagy kérdés lettem önmagam számára... Csodálkoztam, hogy más halandók élnek még, amikor az, akit szerettem, akit halhatatlannak hittem, meghalt; és főképp azon csodálkoztam, hogy én magam élek még, hogy túléltem annak a halálát, akinek élete egy volt az enyémmel.” Platóntól Gabriel Marcelig azok a gondolkodók, akik elfogadták, hogy a szellem több, mint az anyagi valóság, a szeretetben keresték a halhatatlanság biztosítékát és bizonyítékát. Ha szeretteink halálos ágyánál állunk, ösztönösen ismételjük Gabriel Marcel egyik drámahőseinek szavait: „Te nem halsz meg!” De valójában – legalábbis a látszat szerint – a halállal *vége* szakad az életnek. A nagy kérdés ez: vajon a vég megsemmisülés, avagy beteljesedés? A halál nagy kérdőjel az élet végén. A halál botrány az észnek és borzalom a szívnek. Elszakít bennünket szeretteinktől. A szorongás ott sajog szívünk mélyén. A szeretet szava igazában ez: „Neked nem lenne szabad meghalnod!”

Életünknek csak hit adhat értelmet: hit a Szeretetben, és ebből fakad a reménység. Csak ha egy végtelen Te mondja nekem, neked: „Te nem halsz meg, mert örök szeretettel szerettelek és öröklétre rendeltelek, akkor oldódhat fel szorongásunk, és kél életre bennünk a reménység.

Keresésünk célja a végső értelem. Albert Camus *Sziszüphosz mítosza* c. könyvét így kezdi: „A legalapvetőbb metafizikai probléma az öngyilkosság. Eldönteni, hogy az élet megéri-e vagy sem, hogy leéljük, ez annyi, mint választ adni a filozófia legalapvetőbb kérdésére.” Camus akkor írta ezt a könyvét, amikor még az „abszurd ember” filozófiáját vallotta, amikor azt hirdette: nem az örök élet, hanem az örök elevenség a fontos: élni minél többet, megsokszorozni a fogyó életet! A *Sziszüphosz mítosza* végén felidézi a pogány mitológia alakját: Sziszüphoszt ott látjuk a lejtő alján a sziklával. Sűrű éjszaka lepi be a hegyet. Camus végkövetkeztetése: „Boldognak kell képzelnünk Sziszüphoszt.” Később

Camus túljutott az abszurd filozófiáján. Mások, mint pl. J.- Sartre író-filozófus az abszurdumban rendezkedett be: „Abszurd az, hogy születünk, abszurd az hogy meghalunk.”

Albert Camus Dosztojevszkijjel szembeni kritikájára utalok: a nihilizmuson túljutott orosz írónak szemére vetette, hogy végül ő is az istenhithez, a vallásos „irracionále”-ba menekült, de kérdezhetjük Camus-tól és az abszurd emberektől: mennyivel racionálisabb a mítosz vagy az abszurd elfogadása, mint az életnek értelmet adó istenhit?

A világban sok az értelmetlenség, ezt nem tagadhatjuk. De itt a katolikus filozófust, Gabriel Marcelt idézhetjük: Ha az abszurd (a teljes értelmetlenség) lenne a mindenség lényege, a létező dolgoké és az emberi szellemé egyaránt, akkor még csak megértené az ember, hogy valaki az értelmetlen és féktelen életörömet választja, és hogy cselekvésének, erkölcsi életének az „abszurdum szenvedélye” legyen a mozgatója. De ha az „abszurdum érzése” az értelmet kereső öntudat és a világban szétszórt értelmetlenség érintkezéséből születik, az abszurd nemcsak hogy nem lehet a szellem törvénye, hanem egyenesen annak botránya! És hogyan lehetne arra alapozni az emberi morált, amitől az emberi természet visszaborzad? Hogyan lehet az általános kételkedés ingoványára világnézetet alapozni?

Később Camus túljutott az abszurd kríziséen, és kijelentette: „Én akkor csak a módszeres kételkedést gyakoroltam. Hogy semminek sincs értelme? Én sohasem gondoltam arra, hogy valaki megmaradhat ezen az állásponton.”

A híres tudós gondolkodó, Pierre Teilhard de Chardin írja *Az emberi jelenség* c. könyvében: Az ember elveszítené az életkedve, ha valóban meg lenne győződve arról, hogy a teljes halál, a megsemmisülés vár rá. „Minél inkább ember lesz az ember, annál kevésbé lesz képes a cselekvésre, hacsak nincs meggyőződve arról, hogy a végzetetlen, elpusztíthatatlan új felé tart. Egy bizonyos abszolútum van jelen burkoltan az emberi cselekvésben...Az emberiség *életkedv nélkül* csakhamar megszűnne felfedezni, alkotni, tudva előre, hogy műve halálra van ítélve. És minthogy magának lendületének forrása lenne így megtámadva, a fenntartó erő híján, az undortól és a lázadás által az erőfeszítés elernyedne, és porrá válna.” (PH, 257) Csak akkor beszélhetünk a történelem értelméről, ha az emberi erőfeszítés valami elpusztíthatatlan örök értékeket hoz létre.

De hogyan igazoljuk ezt a posztulátumot, az értelem és a szív követelményét?

Már a görög bölcs, Arisztotelész is megállapította: az emberi lélek (szellem) valamiképpen mindent magában foglal. Szent tamás is megismétli ezt: a megismerés által a szellem valamiképpen minden megismerttel azonosulhat, lehetősége végtelen. A szellem – a megismerés és az akarás dinamizmusa révén – a korlátlan lét, a Végtelen felé lendül. Az a tény, hogy minden dolgot végesnek fog fel, és túllendül rajta, annak a jele, hogy a minden

határon túlmenő törekvésének objektív célpontja a pozitív Végtelen. A folytonos kérdésfeltevés, a soha-meg-nem-elégedés vég nélküli mozgása tehát a Végtelenre, az Abszolútumra utal.

(Nb. Mindezt bőven kifejtette és igazolta - cáfolva Kant kritikáját a metafizikai Isten-érvekről - a belga jezsuita, Joseph Maréchal ötkötetes monográfiájában, transzcendentális módszerét átvette Karl Rahner német jezsuita teológus és mások is Vö. Szabó Ferenc, *Az ember és világa*, Róma, 1974, 78-88.)

A szellem a végső Igazságra törekszik; a sokszerű, a töredékes egyesítésére. Hogy abszolút érvennyel állíthassa a valóságot, legalább burkoltan (*implicite*) az Abszolútumot kell állítania, amely lehetővé teszi a szintézist és érthetővé tesz minden más létezőt. J. Maréchal így következtet: „A valóság állítása nem más, mint kifejezése a szellem alapvető tendenciájának, annak a dinamizmusnak, amely a végső egységet keresi az Abszolútumban és az Abszolútum által.”

A vég nélküli vágyakozás/akarás lendülete hamar lelohadna, értelmetlenségbe fulladna, ha nem a végtelen Jó mozgatná. A teljes Igazságot és a végtelen Jót szomjazzuk, akarjuk, amikor az elégedetlenség túlhajt bennünket minden véges tárgyon, személyen. Az értelem és az akarat dinamizmusát tehát egy létező, pozitív Végtelen, az Abszolútum mozgatja, amely (Aki) burkoltan benne van a szellemi dinamizmusban.

Az ember titok – maga *a* titok - , nemcsak azért, mert Isten megfoghatatlan teljességére nyitott (*capax infiniti*), hanem mivel Isten a saját titkának „kifejezésévé”, „jelévé” tette, amikor Jézusban, testet öltött Fiában kinyilatkoztatta magát. (K. Rahner)

4. Ki a te Istened? – Isten megnevezése

Az istenfogalom először a pogány vallásokban jelentkezik. A Nap és annak ragyogása, csillagok és azok szabályos járása , a villámokkal csapkodó vihar és az általa kiváltott félelem, a szikla és annak rendíthetlensége, az áldást hozó eső és hamat, mind-mind egy felsőbbrendű lény, az istenség egy-egy tulajdonságának meg nyilakozása. (A szakemberek *hierophániáknak* nevezik őket.) A primitív ember szemében a kozmosz és annak tárgyai, jelenségei szimbolikus jelentéssel bírtak. Jean Daniélou S.J. „kozmosz kinyilatkoztatásról” beszélt, megkülönböztetve így a pogány vallásokat a bibliai kinyilatkoztatás vallásaitól.

Az „isten” nevet számtalan valóságra alkalmazták a vallástörténet során: a többistenhit bálványai Izraelt, a választott népet is állandóan kísértették a próféták küzdelmei ellenére. Az istenhit keletkezését különféleképpen magyarázták. Így a marxisták Feuerbach nyomán azt állították, hogy az emberek saját képükre és hasonlatosságukra alkottak maguknak isteneket,

kivetítve vágyaikat és félelmeiket egy illuzórikus világba. Kétségtelen, hogy az emberek társadalmi, kulturális, pszichológiai helyzete befolyásolja vallásos hitüket, istenképüket. Ebben igaza lehet a marxizmusnak és a hozzá hasonló elméleteknek, de a felépítmény és tükröződés elmélettel csak az isteneszme körülményeit magyarázzák meg, de magát a tényt, annak belső okát nem. H. de Lubac ezzel kapcsolatban idézi Mircea Eliade vallás-történész megállapítását: „Az tény, hogy az első mértani törvények felfedezése a Nílus-delta öntözésével kapcsolatos gyakorlati problémáknak köszönhető; de nem látja be az ember, hogy ez a tény milyen jelentőséggel bír a mértani törvények érvényessége szempontjából.” És H. de Lubac hozzáfűzi: „Valóban, hasonlóképpen nem látja be az ember, mennyiben tenné kérdésessé az isteneszme érvényességét az a tény, hogy „Isten” fogalmának első felmerülését ilyen és ilyen látvány váltotta ki az emberi tudatban, és hogy ez a fogalom egy bizonyos érzékletes tapasztalathoz kapcsolódik. Mindkét esetben a keletkezés körülménye és a lényeg (vagy érvényesség) különböznek egymástól.” (H. de Lubac, *Sur les chemins de Dieu*, 1956, 20-21; vö. M. Eliade, *Le Chamanisme*, 1951, 239.)

A marxista és hasonló valláskritika alapvető hibája a *petitio principii*, a hibás körkörös érvelés, vagyis eleve az ateizmusból indul ki, feltételezi azt, amit bizonyítani akar. Így okoskodik: mindenfajta istenfogalom elvetendő, hiszen ismerjük azt a mechanizmust, amely megszülte, kialakította, tudjuk, hogy a vallásos ember csalódás áldozata, *hiszen Isten nem létezik*.

Izrael történetét vegyük példának: ez a kezdetleges társadalmi viszonyok között élő kis nép, a sokkal fejlettebb civilizációjú nagy népektől körülvéve, amelyek mindig létét fenyegették, a folyton kísértő bálványimádás közepette is megőrzi az egyetlen Istenbe, Jahvéba vetett hitét, még a babiloni fogság idején is hű marad Istenéhez. Tehát az egyedüli és transzcendens Isten eszméjét nem lehet ateista vagy pozitivista előfeltevésből kiindulva megmagyarázni. Isten eszméje lényegében önmagától merül fel az emberi tudatban: vagy úgy, mint az értelem követelménye, vagy pedig természetfeletti kinyilatkoztatás által. z önmagát kinyilatkoztató Isten maga semmisíti meg a bálványokat, vagy kötelezi az embert, akit szólít, hogy elvesse a bálványokat.

Istentől jön tehát a kezdeményezés, a hívás: Ő nyilatkoztatja ki magát akár a teremtésen keresztül („kozmosz kinyilatkoztatás”, Róm 1, 18-25 és 2, 12-16; vö. ApCsel 17, 16-34), akár természetfeletti kinyilatkoztatás által. (Jn 1, 16-18; Zsid 1, 1-4). A Messiás, Krisztus eljövetele az istenek alkonya.

Isten a teremtés révén, műveiből értelemmel felismerhető, mégis gyakorlatilag, a bűn következtében az emberek átlaga nem jut el könnyen és biztosan Isten helyes ismeretére

természetfeletti kinyilatkoztatás nélkül. Szent Ágoston írja: „Hogy az ember biztosan rátaláljon az igazságra, maga az Igazság, Isten, Isten Fia, emberi természetet vett fel, megőrizve isteni természetét; Ő lett a hit szerzője és egyszersmind támasza: az Istenember, emberi természete által az Istenhez vezető Út lett az ember számára. Ő ugyanis az Isten és az emberek közvetítője: az ember Jézus Krisztus.” (*De Civ. Dei*, XI, 2.)

Jézus Krisztus a láthatatlan Isten kinyilatkoztatója. A Kinyilatkoztatásról szóló zsinati okmányban (*Dei Verbum*, 2) olvassuk: „Istennek a maga jóságában és bölcsességében úgy tetszett, hogy kinyilatkoztatja önmagát, és tudunkra adja akaratának szent titkát (vö. Ef 1, 9), mely szerint az embereknek Jézus Krisztus, a megtestesült Ige által a Szentlélekben útjuk nyílik az Atyához, és az isteni természet részesei lesznek (vö. Ef 2, 18; 2Pt 1,4). E kinyilatkoztatással a láthatatlan Isten (vö. Kol 1, 15, 1Tim 1, 17) szeretetének bőségéből mint barátaihoz szól az emberekhez (vö. Kiv 33, 11, Jn 15, 14-15), és társalog velük (vö. Bár 3, 38), hogy meghívja őket és befogadja a saját közösségébe. (...) Az Istenről és az ember üdvösségéről így kinyilatkoztatott mélységes igazság Krisztusban ragyog föl, aki az egész kinyilatkoztatás közvetítője és teljessége. (Vö Mt 11, 27; Jn 1, 14. 17; 14, 16; 17, 1-3; 2Kor 3, 16; 4, 6; Ef 1, 3-14).”

A Szeretet-Isten (1Jn 4, 7-21) minden embert üdvözíteni akar (1Tim 2, 4-6) Örök üdvözítő tervét az Efezusi levél bevezető himnuszában olvashatjuk: „Áldott legyen az Isten, Urunk Jézus Krisztus Atyja, aki Krisztusban minden mennyei áldással megáldott minket! Benne választott ki a világ teremtése előtt, hogy szentek és feddhetetlenek legyünk előtte. Szeretetből eleve arra rendelt, hogy – akaratának tetszése szerint - Jézus Krisztus által fogadott gyermekei legyünk, s magasztaljuk fölséges kegyelmét, amellyel szeretett Fiában fölkarolt minket. Benne van vére által bűneink bocsánata. (...) Tudunkra adta ugyanis jóságos tetszése szerint akaratnak titkát, amellyel elhatározta, hogy az idők teljességével Krisztusban, mint főben foglaljon össze mindent, ami a mennyben és a földön van. Benne vagyunk hivatva az örökségre (...) Benne kaptátok ti is a megígért Szentlélek pecsétjét. (...) Ő örökségünk foglalója.” (Ef 1, 3-14)

Maga a II. vatikáni zsinat többször hivatkozik az Efezusi levél bevezetőjére, főleg a mindeneket összefoglaló Krisztus eszméjére. Gustave Martelet S.J. úgy látja, hogy a *Gaudium et spes* k. konstitúcióban is központi ez a páli eszme: „Semmit sem értünk meg a konstitúcióban e fókuszon és e központon kívül.” Idézi Ch. Moellert: „a keresztény antropológia igazi archetípusa az *Úr Krisztus*.” Majd folytatja: „A Krisztusban való összefoglalás (*recapitulatio*) eszméje világítja meg az emberi valóság három szektorát is: a vallások, a kultúra és az emberi tevékenység értelmét.”*

A zsinati konstitúció (GS 22) így foglalja össze az örök isteni üdvösségtervet: „Az ember titka csak a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg igazán.(...) Ő, aki láthatatlan Isten képmása’ (Kol 1, 15; vö. 2Kor 4, 4) tökéletes ember is, Aki Ádám fiainak az ősbűn által elcsúfított istenképességét helyreállította. Mivel Ő az emberi természetet fölvette, nem elemésztette (vö. DS 428, 556, 302), e természet magától értetődően bennünk is nagy méltóságra jutott. Isten Fia ugyanis megtestesülésével valamiképpen minden emberrel egyesült. (...) Isten benne szerzett kiengesztelést önmagával és az embereknek egymás között (vö. 2Kor 5, 18-19; Kol 1, 20-22). (...) A sok testvér között az elsőszülött Fiú képmásához hasonlóvá vált (vö. Róm 8, 29; Kol 1, 18) keresztény ember pedig megkapja a ’Lélek zsengeit’ (Róm 8, 23), melyek képessé teszik arra, hogy megtartsa a szeretet új törvényét (vö. Róm 8, 1-11). E Lélek által, aki ’örökségünk foglalója’ (Ef 1, 14), a teljes ember belülről újul meg egészen, ’a test megváltásáig’ (Róm 8, 23). (...) Ilyen és ily nagy az ember misztériuma, mely a keresztény kinyilatkoztatás által fölragyog a hívőknek.”

*G. Martelet, *Les idées maîtresses de Vatican II*, 1966, 207-22. Vö. GS 22; 38; 39; 45. - Megjegyzem a páli *recapitulatio* Szent Iréneusztól kezdve - Pázmány Péteren át – Teilhard de Chardinig központi gondolata ez a mai krisztológiának.

5. Mit jelent hinni? - Hittünk a Szeretetnek

„Hinni” a szó legtágabb értelmébe annyit jelent, mint szabadon igaznak elfogadni valaki kijelentését, a beléje vetett bizalom alapján, vagy azért, mivel hitelre méltónak tartom szavát. A hit nem tudás, nem közvetlen „látás”. Különbözik a hiszékenységtől is, amely nincs megalapozva. Ha a keresztény hitről beszélünk, ennek a hívésnek megalapozottnak kell lennie, hitelre méltó tekintélynek kell garantálnia. *Hiszek Istennek*, aki kinyilatkoztatta magát és jelekkel (csodákkal), hitelt érdemlő tanúkkal igazolta magát. A legfőbb tanú természetesen a meghalt és feltámadt Jézus Krisztus, Aki „Poncius Pilátus előtt szép tanúságot tett” (1Tim 6, 13), Aki maga Isten Igéje (Szava), az Igazság. Isten, Aki Szeretetet, Őbenne nyilatkoztatta ki magát, és közölte szeretetét.

„Hiszek (hiszünk) egy *Istenben*, mondjuk a Hitvallásban: nemcsak azt hiszem, hogy van Isten, hogy egy Isten van, nemcsak Isten Szavának hiszek, igen-t mondva az engem megszólító Istennek, hanem *Istenben* hiszek. Ez azt jelenti, hogy a hittel, reménnyel és szeretettel átadom magamat Teremtő és Üdvözítő Istenemnek, megteszem akaratát, teljesítem a kettős-egy szeretet parancsát. Mert az élő hit szeretetben gyümölcsözik.

A keresztény hit hitvallásban fejeződik ki. Szent Pál írja (Róm 10, 8-10): „Ha száddal vallod, hogy Jézus az Úr, és szívedben hiszed, hogy Isten föltámasztotta Őt halottaiból, üdvözülsz. A szívbéli hit ugyanis megigazulásra, a szóbeli megvallás az üdvösségre szolgál.” Azt, hogy mit kell hinnünk, az Apostoli Hitvallás, a Hiszekegy (*Credo*) foglalja össze.

Egyelőre nem a hitvallás tartalmával, hanem a hit, hívés egzisztenciális távlatával, a keresztény hitaktus mivoltával, tulajdonságaival foglalkozunk.

A hit alázata. – Mindenekelőtt az igai hit nevében meg kell kérdőjeleznünk egyes magabiztos keresztények magatartását, akik nem ismerik el hitük gyengeségét, sebezhetőségét, és elkülönítik magukat a keresőktől, kételkedőktől. Míg a földön élünk, „tükör által, homályosan” látunk (1Kor 13, 12-13). A hit világosság is, homály is, nem a nappal világosságát nyújtja. Az éjszakában virrasztók hite nem lehet „diadalmas”, hanem tapogatózó, sebezhető, kísértéseknek van kitéve.

Joseph Ratzinger professzor 1968-ban Tübingenben előadássorozatot tartott az egyetemistáknak „Bevezetés a kereszténységbe” címmel. (Újabb magyar kiadása: *Bevezetés a keresztény hit világába*. Vigilia, 2007.) A hit mai helyzetét elemezve figyelmeztet arra, hogy a mai keresztény hite „megkísértett hit.” Idézem: „A hívő is ki van téve a bizonytalanság fenyegetésének, a megkísértés pillanataiban keményen és kikerülhetetlenül tudatára kell ébrednie annak, hogy mennyire törekeny és bizonytalan mindaz, amit eddig oly magától értetődőnek tartott.” Ratzinger professzor Lisieux-i Kis Teréz hit ellenes kísértéseit hozta fel példának: a fiatal tüdőbajos kármelita élete végén rettenetes megpróbáltatásokat szenvedett el. „A legmegrögzöttebb materialista gondolatai hatalmasodtak el bennem” – kezdte vallomását helyreállított Önéletrajzában a hit elleni kísértésekről írva. De Ratzinger professzor azt is megjegyezte, hogy a jó szándékú nem hívők is átélhetik a „hit kísértését”: „Talán mégis igaz”, amit a keresztények hisznek. (Ratzinger, i.m., 33-37)

Itt hivatkoznék még Jean-François Six egyházmegyesi pap, (egy időben a Nem hívők Vatikáni Titkárságának konzultora) elemzéseire (*L'incroyance et la foi ne sont pas ce qu'on croit*, 1979, 85-86): „A hit és a hitetlenség nem egy formulában fejeződik ki, hanem a szívben. Szent János szerint a nem hívés alapjában véve a Lélek elleni bűn. Sokkal inkább abban nyilvánul meg, hogy az ember birtokába akarja venni Istent, semmint abban, hogy elutasítja Istent vagy ateistának mondja magát. Mert annál, aki ateistának vagy agnosztikusnak vallja magát, meglehet még egy bizonyos becsületesség, hogy elismerje Littrével: az ember számára Isten 'olyan óceán, amely számára nincs se bárkánk, se vitorlánk'. Az ateista elég gyakran olyan ember, aki hallatlan, öntelt, sőt esztelen dolognak tartja azt a meggyőződést, hogy valaki birtokolja az *Igazságot*, aki tudja, hányadán áll Isten

kérdésében. Ilyen szempontból sokan vannak azok a keresztények, akik deisták: számukra Isten evidens, mintegy magától értetődik; e keresztények szerint a hívés természetes az ember számára.”

Ismét mások csak névleg keresztények: meg vannak ugyan keresztelve, de nem hitük szerint élnek. Tetteikkel tagadják Istent. A holt hit nem hozza meg a szeretet gyümölcseit, nem üdvözítő.

Azt mondhatjuk: a hit és a hitetlenség határvonala nem előttem, hanem a saját szívemen keresztül húzódik. Mindig kérem kell a kegyelmet, hogy a Lélek erejében leküzdjem hitetlenségemet. Ezzel máris elérkeztünk a keresztény hit másik jellemzőjéhez.

A hit természetfeletti ajándék.

Szögezzük le Pascallal: „a hit, amely a szeretet rendjébe tartozik, *természetfeletti*. „Valamennyi testből együtt véve nem tudnánk kicsiholni egy kis gondolatot: ez lehetetlen, mert a gondolat más rendből való. Valamennyi testből és szellemből együtt véve nem tudnánk előhívni az igazi szeretet egyetlen aktusát: ez lehetetlen, mert más rendből való: a természetfelettiből.”

A hit a Szentlélek ingyenes ajándéka, kegyelem. Idézzük a zsinatot (GS 15): „A Szentlélek ajándékaképpen a hit által az ember eljut odáig, hogy Isten titokzatos tervét is szemlélheti, és benne gyönyörködhet.” És a konstitúció már idézett fontos pontban (GS 22) ez áll: „A keresztény ember a Fiúnak, a sok testvér között elsőszülöttnek a képmása, megkapja tehát a 'Lélek zsengeit (Róm 8, 23), és így teljesíteni tudja a szeretet új törvényét.”

Az ajándék befogadása: szeretet. – Az igazi hit megközelítéséhez több út van, de a legjárhatóbb a *szeretet* megtapasztalása. Mivel Isten Szeretet, igazában csak ismerheti meg, aki szeret. „Istent a szív érzi meg”, vallja Pascal Szent János nyomán. De az igazi szeretet is az Ő ajándéka. De ez az út sem könnyű, amikor világunkban a pénz és a hatalom uralkodik, a mérce a produkció, a piaci érték, mindent az „adok-adsz” kereskedelmi elve szabályoz. Nagyon sok jelentése van a szeretetnek: szeretem a bort, szeretem kutyámat, barátomat, hitvesemet, szeretem Jézust, Istenemet... Az igazi szeretet *ingyenes*, a kölcsönös önajándékozás. Ebben felismerjük, hogy nem mi teremtjük a szeretetet, hanem ingyen kapjuk. A szeretet a találkozás, a másik/mások felé való megnyílás, a párbeszéd, a javak kölcsönös megosztása révén bontakozik ki, érlelődik.

Amikor Istennel találkozunk a hitben, és elismerjük, különbözőképpen viselkedünk, attól függően, hogy milyen az istenképünk. Isten adhat például Törvényt: Benne láthatom a

Hatalmat, aki törvényt ad, számon kér, megjutalmaz, vagy büntet, aszerint, hogy teljesítem vagy sem parancsolatait. Szükséges a törvény: mi lesz a társadalommal, ha az erkölcsi normákat felrúgják, ha a Pénz és a Piac istenségei irányítják a közösség életét. De a hívő ember Istenben az éltető erőt, a teremtő lendületet, hogy legyőzze a halált. De vajon Isten mint teremtő Energia nem amolyan „pótlék”, hogy az ember megvalósítsa terveit és a halál ellen küzdjön? Isten nem lehet amolyan „biztosíték”, nem lehet legszebb vágyaink „rabja”, vagy olyan „automata”, amely teljesíti kéréseinket.

Isten Szeretet, vagyis Ajándék. Ezt az ajándékot be lehet fogadni, de nem lehet hatalmunkba keríteni, birtokolni. Az igazi hit tehát Isten és az ember szeretetkapcsolata. Miben nyilvánul meg a szeretet kölcsönössége Isten-kapcsolatunkban? - Isten végtelenül gazdag, és szeretetből adni akarja önmagát. Szent Ignác jegyzi meg a *Lelkigyakorlatok* utolsó, szeretetről szóló szemlélődése bevezetésében (Lgy 234): „Idézzem emlékezetembe a teremtés, a megváltás és a különleges adományok kapott jótéteményeit, és fontolgassam nagy megindultsággal, hogy Isten, a mi Urunk mennyit tett értem, és mennyit adott nekem abból, amije van. Valamint azt is, hogy ugyanez az Úr mennyire óhajtja önmagát is nekem adni, amennyire isteni rendelkezése szerint ezt teheti.”

Tegyük hozzá: csak az én befogadó készségem, megnyílásom „szabhat határt” Isten felülmúlhatatlan nagylelkűségének. De ezt a nyitottságot is Ő adja. A hitaktus kezdeténél, lefolyásában és hűségünkben mindig ott van az isteni kegyelem, amellyel szabadon együttműködünk. Tehát szükség van az emberi együttműködésre. Isten nem bábuként kezeli szabadnak alkotott teremtményeit, elvárja együttműködésüket. Nem helyettünk cselekszik, hanem cselekvőkké, „önteremtőkké” tesz bennünket. („*Dieu fait se faire les choses*”, hangoztatta Teilhard de Chardin a létet adó isteni Ok és a másodlagos okság viszonyáról.)

A feltámadt Krisztus - életadó Szentlélek által - hív, vonz bennünket magához. Ő teszi tanulékonyvá a szívet. És aki befogadja a Szentlélek ajándékát, az isteni szeretetet, akkor maga is élő és éltető szeretet lesz - Általa, Vele és Benne.

A hit *szabad* válasz Isten hívására. Isten nem kényszerít, és senkit sem szabad a hitre kényszeríteni. A hit szabad aktusa alapozza meg a Zsinatnak a vallásszabadságról kiadott, *Dignitatis humanae* k. nyilatkozatát: az igazság az embert lelkiismeretben érinti és kötelezi, és csak saját erejével hathat; nem lehet senkire rákényszeríteni, sem akadályozni abban, hogy lelkiismerete szerint cselekedjék; mindenki alapvető jogához tartozik, hogy szabadon gyakorolhassa és nyilvánosan is megvallhassa hitét. (DH 2-3)

A hit a szabadság és mindenekelőtt a szeretet rendjéhez tartozik. A szeretet Istentől van, aki Szeretet, aki elsőnek szeretett minket, és egyszülött Fiát küldte a világra, hogy általa

éljünk. (1Jn 4, 7-16) „Isten örök életet adott nekünk, és ez az élet Fiában van. Akiben a Fiú van /a hit által/, annak van élete; akiben nincs Isten Fia, annak nincsen élete. Ezeket azért írom nektek, akik hisztek Isten Fiában, hogy tudjátok: örök életetek van. (1Jn 5, 13).

A hit bizalom is abban, aki beléd vetette bizalmát- és mindig elsőnek szeret. Miért szeret? Miért szereti a világot, az embereket, engem is? Miért teremtett? A filozófia alapkérdése: miért van egyáltalán valami, a lét inkább, mint a semmi? Az Abszolútum elég lenne önmagának, nincs szüksége teremtményeire. Egyedül a kinyilatkoztatás fényében lehet „igazolni” a véges teremtmény létét, emberi létünket. A szeretet ingyenessége, érthetetlen nagylelkűsége lehet megalapozása esetlegességünknek.

Hivatásunk az isteni természetben való részesedés, a „megistenülés” (*theószisz*), ahogy a görög egyházatyák hirdették. Az ember önmagától nem „istenülhet” meg. Isten ingyenes, szabad és irgalmas szeretete bocsátja meg bűneinket; Ő viszi végbe a hitet és a megtérést; Isten részesít bennünket életében, a három isteni Személy Szeretet-közösségében. Igazán lenni annyi, mint szeretve lenni és szeretni. Csak a szeretet hitelre méltó.

6. „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában...”

Az apostoli Hitvallásban - hármas tagozódásban – megvalljuk a teremtő Atyát, mindennek eredetét, egyszülött Fiát, Jézus Krisztust, Üdvözítőnket, és a Szentlélek Istent, akit a megdicsőült Krisztus elküldött a Benne hívők közösségének, az Egyháznak.

XVI. Benedek a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagjaihoz szólva tavaly decemberben (2011.12.02) - a plenáris ülés témájára hivatkozva - hangsúlyozta: az egyistenhitet (monoteizmust) a kereszténységben a Szentháromság fénye világítja meg. A keresztény teológia állítsa ismét a középpontba a „szentháromságos Kinyilatkoztatást”. Az emberek Jézus Krisztus nevében megismerhetik az Atyaisten igazságát, amely felé a Szentlélek a teremtmény minden sóhaját irányítja.

A Krédó három tagozódását őrzi a keresztségi liturgia: húsvét vigíliáján, a keresztségi fogadás megújításakor is, a három isteni Személy teremtő, üdvözítő és megszentelő művére vonatkozó kérdéseket teszi fel a pap a híveknek, akik így válaszolnak: „Hiszünk!”

Az Apostoli Hitvallás, majd a Niceai-Kontantinápolyi Krédó, amelyet a vasár- és ünnepnapok szentmiséin imádkozunk, részletesebben kifejti a Szentháromság üdvözítő művét.

A következőkben egy-egy adást szentelünk a három isteni Személyre vonatkozó hitünknek.

A mindenható, teremtő Atya

Az Újszövetségben az „Isten” szó (*o theos*) általában – néhány kivételtől eltekintve – a Szentháromság első Személyét, az Atyát jelöli, nem pedig az isteni lényeket. (K. Rahner) Bár az értelem útján eljutunk az Abszolútumig, Istenünk belső mivolta csak a krisztusi kinyilatkoztatás révén közelíthetjük meg. „Istent sohasem látta senki. Az egyszülött (Fiú) Isten, aki az Atya kebelén nyugszik, ő nyilatkoztatta ki.” (Jn 1, 18)

A Biblia jelképeket, szimbólumokat használ Isten tulajdonságainak és az üdvösség történetében végbevitt tetteinek jelölésére. Természetesen, ezeket a jelképeket, a sokszor torzító antropomorfizmusokat helyesen kell értelmezni. Mit jelent az „atya” szimbóluma Istenre alkalmazva? Miként a több bibliai kép, jelkép, ez is csak Isten végtelen gazdagságának, tökéletességének csak egy szikráját villantja fel. Azt, hogy az ember Istennel, mint személlyel (ezt a fogalmat is csak analóg értelemben alkalmazzuk Istenre!) találkozhat, hogy létének forrása, az Abszolútum személyes Szeretet. Az ószövetségi izraelita hívő is Atyának szólította Jahvét (vö. Iz 63, 15-16). Miért szólíthatjuk Jézussal Istent Atyának, miért tekinthetjük e megjelölést az újszövetségi kinyilatkoztatás csúcspontjának?

Az Atyával közösségben vagyunk a Fiú által, a Szentlélek erejében fiak vagyunk a Fiúban (*filii in Filio*). Az Atya örök szeretettel szeretett bennünket, és a világ teremtése előtt kiválasztott bennünket, hogy Jézus Krisztus által fogadott gyermekei és az örök élet várományosai legyünk (Ef 1, 3-6; vö. 1Jn 4, 10.) Mivel Isten gyermekei, Jézus testvérei vagyunk, ezért mi is a bizalmas *Abba*, Édesapánk megszólítással fordulhatunk mennyei Atyánkhoz. (Róm 8, 12-17; Gal 4, 6) Jézus, az egyszülött Fiú egészen sajátos viszonyban volt Atyjával. (vö. Jn 20, 17). Mi teremtmények, fogadott gyermekek vagyunk, Jézus az egyszülött Fiú, a Niceai zsinat dogmája szerint „egylényegű az Atyával.”

Az Atya mindennek abszolút eredete, még a Szentháromságon belül is. Az Atya, a Szentháromság első Személye öröktől fogva nemzi a Fiút (Tőle születik a Fiú), és kettőjüktől származik a Szentlélek. Ő minden tökéletesség, jóság, szépség Forrása. Az emberi atyaság csak sejteti, milyen az Atya, akitől minden atyaság származik (vö. Ef 3, 15). A szerető és irgalmas, az emberekkel együtt érző Istent az ószövetségi próféták néha a szerető anya tulajdonságaival is felruházták. (Egy bizonyos mai feminizmus szívesen idézi ezeket a szövegeket.)

A *teremtő* Istenbe vetett hit a keresztényeket az izraelitákhoz kapcsolja, akikkel együtt a Biblia elején olvasható teremtés-elbeszélésre hivatkoznak. Természetesen helyesen

kell értelmezni a bibliai műfajokat, főleg ma, a világmindenség eredetére és fejlődésére vonatkozó tudományos nézetek, hipotézisek ütközése közepette. Végleg búcsút kell vennünk a hajdani betű szerinti értelmezésnek (a mai fundamentalista kísérletek ellenére): a Szentlélek nem akart tudományos ismereteket közölni a Biblia íróinak, hanem üdvösségünkre vonatkozó igazságokat sugallni, tekintetbe véve a szent író és kora műveltségét. Isten szava emberi szóba testesült.

A teremtés-elbeszélés néhány alapvető vallási igazságot közöl (beépítve és átértelmezve bizonyos mitológiai elemeket is): a világot Isten (a semmiből) teremtette (tehát nem öröktől fogva létezik), jónak teremtette, az embert a teremtés urává tette, az ősszülők engedetlensége folytán lépett a történelembe a bűn stb. Tehát nem kell kísérletezni azzal, hogy a hatnapos teremtéstörténetet egyeztessük (konkordizmus!) a mai evolúciós világképpel.

A teremtés lényege: Isten, a Létforrás *létre hoz* korábban nem létező lényeket. Teremtve lenni annyi, mint a létben függni a Létteljességtől. A domonkos P. Sertillanges a teremtés eszméjét magyarázva leszögezi: a helyesen értelmezett teremtés könnyebben összhangba hozható a modern evolucionista világképpel, mint a fejlődést tagadó fixizmus. A neves tudós (paleontológus) jezsuita, Teilhard de Chardin írta H. Bergson *Teremtő fejlődés* c. művére utalva: „A fejlődés nem teremtő, de a teremtés transzcendens /létet adó, isteni/ tettének kifejezése a térben és az időben”. A Teremtő adja a kezdődő és felfelé ívelő világfolyamat létalapját: a transzcendens isteni tett adja az erőt a felfejlődéshez, az „önfelülmúláshoz”(K. Rahner); nem helyettesíti, hanem cselekvőkké teszi a teremtményeket. („*Dieu fait se faire les choses*”, Teilhard ismert meghatározása szerint.)

A teremtés hite elismeri a természet és a tudomány önállóságát. Pierre Duhem, neves kultúr- történész kimutatta, hogy a pozitív természettudományok megszületését a zsidó-keresztény monoteizmusból származó teológia tette lehetővé. Ez a hit és teológia ugyanis megmutatta, hogy a világ nem isteni, nincs tele istenekkel, hanem önálló valóság, a Teremtő saját törvényekkel látta el. „A modern tudomány abból a szikrából lobbant fel, amely a hellenista pogányság teológiája és a keresztény teológia súrlódásából keletkezett.” (Pierre Duhem, *Le système du Monde*, II, 453.)

A tudósok szabadon vitatkozhatnak az ősrobbanásról, a táguló világegyetemről, a különböző világmodellekről. A II. Vatikáni zsinat (GS 36) leszögezte a tudományos kutatás jogos autonómiáját. „éppen a teremtettség tényéből következik, hogy minden dolognak megvan a határozott jellege, a maga igazsága és jósága, megvannak a saját törvényei, és megvan a saját rendje. Ezeket az embernek már azáltal is tisztelnie kell, hogy elismeri az egyes tudományok és művészetek sajátos módszereit.” És az okmány sajnálatát fejezi ki, hogy

a múltban a keresztények között – mivel nem eléggé látták a tudomány jogos autonómiáját – a hitet és a tudományt egymással szembenállónak gondolták, és ezért szenvedélyes viták támadtak. A konstitúció a jegyzetben utal a Galiei-esetre.

De a földi valóságok (kultúra, tudomány, politika) autonómiáját helytelenül is lehet értelmezni: Ha a földi dolgok autonómiája (függetlensége) kifejezésen azt értik, hogy a teremtett dolgok nem függenek Istentől, s hogy az ember a Teremtőt figyelmen kívül hagyva rendelkezik velük, akkor minden istenhívő megérti, mennyire hamis ez a nézet. A teremtmény ugyanis a Teremtő nélkül elenyészik. Egyébként bármely vallás hívei mindig meghallották Isten szavát és megnyilatkozását a teremtmények nyelvén. Sőt, ha Isten feledésbe merül, maga a teremtés elhomályosul.” (GS 36) A modern ateizmus, az istenellenes szcientizmus, az etika nélküli technikai haladás félelmetes következményeit tapasztalhatjuk: a föld javainak igazságtalanság, világméretű a környezet rombolása , atomkatasztrófa veszélye stb. igazolják a zsinati atyák meglátását. Minden szinten beigazolódik, hogy az Isten-ellenes humanizmus = ember ellenes humanizmus. Az ember nem lehet igazán ember Isten nélkül.

7. „Hiszek Jézus Krisztusban...”

„Hisztek-e Jézus Krisztusban, a mi Urunkban, aki Szűz Máriától született, kínhalált szenvedett, akit eltemettek, de föltámadt a halálból és ül az Atyának jobbján?” Ez a keresztségkor elhangzó második kérdés. Ennek megvallása az őskeresztény igehirdetés magva, ahogy Szent Pál leveleiben és az Apostolok Cselekedeteiben olvashatjuk. (Vö. 1Kor 15, 3-5) Az őskeresztények megvallották, hogy a Názáreti Jézus az Istentől megígért Messiás, aki beteljesítette a próféták jövendöléseit (gyakori a hivatkozás Izajás Szervedő Szolgájára): az örök Fiú felvette a szolga alakját, kiüresítette önmagát, engedelmes lett az Atyának a kereszthalálig, értünk, a mi üdvösségünkért meghalt, de az Atya feltámasztotta Őt, és mindenek Urává tette. Erről szól a Filippieknek írt levél 2. fejezetének himnusza, a kezdeti krisztológia összefoglalása.

Az Apostoli Hitvallásban ez áll az Ige megtestesüléséről: „Fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától.” A Nice-konstantinápolyi hitvallással így imádkozunk: „Értünk, emberekért és a mi üdvösségünké leszállott a mennyből, megtestesült a Szentlélek erejéből Szűz Máriától és emberré lett.” „Az Ige testté lett” (Jn 1,14). „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen.” (Jn 3, 16). „Az Isten szeretete abban nyilvánult meg, hogy elküldte a világba egyszülött Fiát,

hogy általa éljünk” (1Jn 4, 9) „Az Ige testté lett, hogy az „isteni természetből részesítsen minket” (2Pt 1, 4). „Ez volt az az ok, amiért az Ige emberré lett, és Isten Fia ember fiává lett, hogy az ember az Igével kapcsolatba lépve és tőle elnyerve az istenfiúságot, Isten fiává legyen .” (Szent Iréneusz, *Adv. Haer.* 3, 19, 1; vö. Szent Atanáz: *Inc.* 54, 3)

„Amikor elérkezett az idők teljessége, Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született, s a törvény alattvalója lett” (Gal 4, 4). A megtestesüléssel Isten Fia belépett az emberi történelembe, sőt mintegy magára vette a kozmikus fejlődést is, ahogy Teilhard de Chardin hangoztatta Szent Pál fogságban írt leveleire hivatkozva, ahol Krisztus szerepe a teremtésben világosan kidomborodik. (Lásd A. Feuillet monográfiáját.) Amikor azonban a Megtestesülés misztériumáról elmélkedünk, hangsúlyoznunk kell, hogy az Ige megtestesülése, a Fiú belépése az emberi történelembe, egyedülálló esemény: az emberszerető Isten szabad és ingyenes tette az emberiség üdvösségéért. A feltámadt Úr, a „kozmosz Krisztus” elválaszthatatlan a Názáreti (történeti) Jézustól. A Jézus-eseményt nem szabad feloldani egy eszmerendszer (hegeli vagy más filozófia) logikájában, mert akkor a kereszténységet lefokozzák ideológiává vagy mítosszá.

Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember, ahogy az egyetemes zsinatok meghatározták a dogmát (Efezus: 431, Khalkédón: 451). Az Ige megtestesülésével Isten jelenléte világunkban, történelmünkben konkretizálódik: *az egyetemes részleges lesz*, bezárva a térbe és az időbe. Most már Isten, Fia által, *számunkra* új módon van jelen. Jézus mindenben hasonló lett hozzánk, a bűnt kivéve. (Vö. Zsid 4,15) A kétezer évvel ezelőtti Palesztinában, a római megszállás alatt élő zsidó népben született. Jézus nem római, nem görög, hanem zsidó ember: vállalta egy kis nép korlátozottságát. Messiási küldetését lényegében a zsidó nép körében fejt ki, bár egyetemes Üdvözítő: feltámadása után minden néphez elküldi tanítványait az üdvösség örömhírével. Pünkösöd után a Lélek erejében teljesítik ezt a küldetést apostolai, majd végig a századokon át Lelkétől vezérelt Egyház. Jézus Krisztus minden embert magához akar vonzani és üdvözíteni. Most már nincs zsidó és görög, férfi és nő, szolga és szabad, isteni életre hivatott ember van helyettük. Az újszövetségi népnek ár egyetlen törvénye van: a szeretet.

Jézus szüzi fogantatása. (Sesboüé 331-346) – A mai teológusok, így pl. Joseph Ratzinger is (*A keresztény hit*, 1976, 165), megállapítják: „Jézus istenfiúsága az Egyház hite szerint nem arra alapul, hogy nem volt emberi atyja; az isteni voltára vonatkozó tanítást egyáltalán nem érintené, ha Jézus szokásos emberi házasságból született volna. Sesboüé, miután idézte Ratzingert, sorra veszi a modern exegéták és teológusok nehézségeit, ellenvetéseit, és megrostálja őket. A legsúlyosabb ellenvetésnek tartja azt, hogy a szüzi

fogantatás megkérdőjelezi Jézus valóságos emberségét. A jezsuita teológus válaszában megvilágítja a szüzi fogantatás igazi jelentését: „A szüzi fogantatás állítása Jézus eredete oldaláról az Ige megtestesülésének *jelét* adja. Jézus születésének egyedülálló jellegét mondja ki: Isten személye ajándéka Fiában.” (341) De ezentúl teremtésről van szó: a Szentlélek teremtő szerepéről. Ez *teremtő*, és *nem nemző* szerep. Ezután Sesboüé még megmutatja a szüzi fogantatás és a feltámadás közötti párhuzamot. Előbb lássuk a feltámadás értelmezését.

Krisztus feltámadása (Sesboüé 303-329) - Szerzőnk Krisztus feltámadásáról előbb beszél, mint a szüzi fogantatásról. „Mert csakis a Feltámadásban való hit teszi lehetővé a szüzi fogantatásban való hitet, és nem ennek a megfordítottja igaz.” Felhasználja a történeti kritikai módszert, de nem bonyolódik exegetikai részletekbe, csak modern ember nehézségeit tartja szem előtt. Megmagyarázza, hogy Jézus feltámadása nem egy hulla megelevenedése (mint pl. Lázár feltámasztása). A feltámadott, megdicsőült Jézus átlépett egy másik létrendbe. Új teremtésről van szó. A misztériumot hittel fogadjuk el. A profán történetírás ezt a hittényt nem tudja értelmezni, csupán az üres sír és az apostolok tanúságtétele „íródik” a történelemben. Vagyis Jézus feltámadása valós esemény a hívők számára, de nincsenek mellette „történeti érvek”. „Amikor azt mondjuk, hogy a Feltámadás nem történeti, ezzel egyáltalán nem akarjuk azt mondani, hogy nem valóságos esemény mindazok számára, akik szerint a világ nem véglegesen önmagára zárt, hanem gyökeresen nyitott Isten szabad teremtő ereje számára. Mindaz, ami valóságos, nem szükségszerűen történeti tudományos értelemben. Tehát a Feltámadás valóságos esemény, amely megtörtént Jézus személye és a mi történelmünk emberei számára.” (307)

Visszatérve a szüzi fogantatás és a Feltámadás párhuzamára: „Mindkét jel: a szüzi fogantatásé és az üres síré – negatív és nagyon diszkrét, bár mindig elsőbbséget kell adnunk a Feltámadásnak! Elengedhetetlen jelzések, hogy a Megtestesülést és a Feltámadás hiteles mivoltukban fogjuk fel, vagyis úgy, hogy közük van emberségünk állapotához. Mert különben a két állítás végül üres beszéddé zsugorodik.” (346) A Jézus létezésébe és Istenhez, Atyjához való egyedülálló viszonyába vetett hit nélkül a két jel jelentőség nélküli csodajel lenne. De a hiten belül egy új világ, új temetés kezdetének kinyilatkoztatásaivá válnak: nem a mi fizikai és biológiai világunké az utolsó szó, hanem új eget és új földet várunk. (Vö. Jel 21, 1-4; vö. Iz 65, 17, 66, 22; Pt 3, 13.) Krisztus feltámadása a mi feltámadásunk záloga. (1Kor 15, 1-28)

„Kétségtelen, a keresztény embernek sok szorongatásban kell fölvennie a harcot a rossz ellen, és meg kell halnia; de a húsvéti misztérium részeseként hasonlóvá válva Krisztus halálához, reményből megerősödve tart a feltámadás felé.” (GS 22)

8. „Hiszek a Szentlélekben...” (A Szentlélek és az Egyház)

A Hitvallás harmadik része a Szentháromság harmadik Személyére és annak művére: az egyházra és a szentségekre, valamint a „végső dolgokra” vonatkozik. A megdicsőült Krisztus pünkösdkor elküldte a Szentlelket, aki kiáradt az apostolokra, hogy Krisztus parancsa szerint hirdessék az Evangéliumot minden népnek, bocsássák meg a bűnöket és kereszteljék meg a hívőket az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében, és tanítsák meg őket Krisztus parancsainak megtartására. A születő Egyház teljesíti ezt a küldetést. Az Apostolok Cselekedeteiben és az apostoli levelekben nyomon követhetjük az Örömhír elterjedését a Földközi tenger vidékén: az apostolok hirdetik a kereszten meghat és feltámadt Jézus által adott bűnök bocsánatát, keresztelnek és ünneplik az Eucharisziát az Úr meghagyása szerint. (ApCsel 2, 1kk; 2, 42-47; 4, 12; 4, 31-37 ; 1Kor 11, 17-34).

A lélek – görögül *pneuma* (ez megfelel a héber *ruah*-nak) éltető erő lehet, kozmikus erő. A Szentírás a Lelet metaforákkal jelöli: a szél, tűz, fény, ajándék stb. A szinoptikus evangéliumokban ereje, amely megkeresztelkedésekor galamb képében rászáll Jézusra, és nyilvános működése során vezérli őt. Csaknem személytelen erőként (*dynamis*) nyilatkozik meg, „amellyel az Atya megajándékozza a Fiút földi tevékenységéhez.” (Hans Urs von Balthasar) Jézus megkeresztelkedésétől haláláig a Lélek teszi érzékennyé az Atya akarata iránt: a Szentlélek helyezi őt a teljes receptivitás, nyitottság (befogadó készség) állapotába; a Szentlélek sugallja Jézusnak engedelmisségét és fiúi önátadását. A Fiú küldetése akkor teljesedik be, amikor engedelmes lesz az önkiüresítő kereszthalál (Fil 2, 6-8). Az örök Lélek által adja át magát Jézus szeplőtelen áldozatul Istennek (Zsid 9, 14). És a Szentlélek nyilatkoztatja ki majd az Egyháznak – Jézus feltámadása és pünkösd után – Jézus életének és küldetésének mély értelmét, a Lélek vezeti el a hívőket arra, hogy felfedezzék Isten belső titkát, azt hogy Szeretet (1Jn 4, 8. 16).

A Názáreti Jézus személy, sorsa és műve a szentháromságos Isten misztériumára nyit rá. Jézus teljes önátadása az Atyának feltételezi, hogy az Atya közölte magát Jézussal. A keresztény hagyomány ezt az önközlést, amely az Atya és a Fiú közötti egységet és különbséget Logosznak (Verbumnak), második isteni Személynek nevezi.

A (Szent)Lélek az Apostolok Cselekedeteiben is még úgy jelenik meg, mint isteni erő, amely pünkösdkor hirtelen ráárad az apostolokra és a pogányokra. (Vö. Csel 1, 8; 2, 1kk.) De Szent Pál és Szent János már, mint személyről szólnak róla. Ő az, aki szívünkben ezt

kiáltja: Abba, Atya! (Róm 8, 15-16; Gal 4, 6), tehát az istenfiúság ajándékát és a szeretetet közli (Róm 5,5) A Lélek szüntelenül Krisztus Teste építésén és egységén munkálkodik (Ef 4, 3-4; 1Kor 12, 13). Jánosnál a Vigasztaló Lélek „ügyvédünk”, szószólónk az Atyánál; emlékezteti az apostolokat Jézus tanítására (14, 26; 16, 26). A Szentlélek a hívek szívében és közösségében, az Egyházban folytatja Jézus művét, az új teremtést.

Az Újszövetség nem beszél „háromságról”, hanem külön az Atya, a Fiú és a Szentlélek üdvtörténeti szerepéről. A Szentlélek Személyével önmagában nem foglalkozik. A IV. századig a Szentlélek létezését nem vonták kétségbe. De a Fiú istensége körüli viták – az arianizmus elleni küzdelem – során kétségbe kezdik vonni a Lélek személyes voltát és istenségét, sőt egyesek teremtettnek vallják: a lélek nem Isten, hanem nála alábbvaló teremtmény, nem egylényegű az Atyával, ahogy azt a Fiúról a Niceai zsinat 325-ben definiálta. Hosszú viták után az I. Konstantinápolyi zsinat 381-ben leszögezte az Egyház hitét: a Niceai zsinat hitvallását kiegészítette úgy, ahogy ma is imádkozzák a hívek a vasár- és ünnepnapi miséken: „Hiszek a Szentlélekben, Urunkban és éltetőnkben, aki az Atyától és a Fiútól származik, akit éppúgy imádunk és dicsőítünk, mint az Atyát és a Fiút. Ő szólt a próféták szavával.” (Az „és a Fiútól”=*Filioque* hozzáadást a nyugati, latin egyház fűzte hozzá; ez később sok vitára adott okot a nyugati és a keleti egyház között.)

Az Egyházzal szóló zsinati konstitúcióban (LG 4) olvassuk a Szentlélek és az Egyház kapcsolatáról: „A küldetés befejezése után – melyet a Atya a Fiúra bízott, hogy elvégezze a földön (vö. Jn 17, 4) – pünkösdkor elküldetett a Szentlélek, hogy szüntelenül megszentelje az Egyházat, s így a hívőknek Krisztus által az egy Lélekben megnyílják az Atyához vezető út (vö. Ef 2, 18). Ő az élet Lelke, vagyis az örök életre szökellő víz forrása (vö. Jn 4, 14; 7, 38-39), aki által az Atya a bűnnek meghalt embereket élteti, míg végül halandó testüket föltámasztja Krisztusban (vö. Róm 8, 10-11). A Lélek az Egyházban és a hívők szívében, mint templomban lakik (vö. 1Kor 3, 16; 6, 19), imádkozik bennük és tanúságot tesz a fogadott fiúságról (Gal 4, 6, Róm 8, 15-16. 26). (...) Az evangélium erejével megfiatalítja az Egyházat, szüntelenül megújítja és elvezeti a völegénnyel való teljes egyesülésre (Szent Iréneusz). A Lélek és a menyasszony ugyanis azt mondja az Úr Jézusnak: Jöjj el! (vö. Jel 22, 17). – Így az egyetemes Egyház úgy jelenik meg, mint 'az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységéből eggyé vált nép' (Szent Ciprián).”

A *Lumen gentium* hetedik fejezetében, a zárandók Egyház eszkatologikus jellegéről ír: mi a keresztyének hivatása a végső idők távlatában?(LG 48) Mindannyian hivatalosak vagyunk – Isten örök terve szerint – a mennyei dicsőségbe, *várjuk mindenképpen végső helyreállítását* Krisztusban (Ap Csel 3, 21; Ef 1, 10; Kol 1, 20; 1Pt 3, 10-13). Krisztus

„föltámadva a halálból (vö. Róm 6, 9) elküldte tanítványainak éltető Lelkét, és általa az üdvösség egyetemes szakramentumává tette saját testét, az Egyházat; az Atya jobbán ül, de folytonosan munkálkodik a világban, hogy elvezesse az Egyházba az embereket, s általa szorosabban kapcsolja magához, és saját testével-vérével táplálva részesítse őket dicsőült életében. A megígért és várt helyreállítás eszerint már el is kezdődött Krisztusban, útjára indult a Szentlélek elküldésével, és őáltala folytatódik az Egyházban, melyben a hit által megtanítanak minket múlandó életünk értelmére is, miközben az Atya evilágban ránk bízott művét az eljövendő javak reményében végrehajtjuk, és üdvösségünk művén munkálkodunk (vö. Fil 2, 12).”

A végső helyreállításról, Isten országa beteljesedéséről és „az új és ég föld” várásáról írt a *Gaudium et spes* 39.pontja is., E részt – a Szentíráson túl – Pierre Teilhard de Chardin jezsuita tudós víziója ihlette. Meglepő, hogy a 20. század prófétája, a planetizációról írva, előre megsejtette a globalizálódó világ problémáit. Idézendő gondolatai megdöbbentően időszerűek. Idézzünk *Benne élünk* (=Az Isteni Miliő) c. lelkesítő könyve végéről két szakaszt (150-152): „Szent Pál tanítványai azért várták lélegzet fojtva a Nagy Napot, mert az Emberfiától várták az élet problémáinak és igazságtalanságainak személyes és kézzelfogható megoldását. Az Ég várása csak akkor élhet, ha ez a várakozás megtestesül. Ma milyen testet adunk a mi várakozásunknak? – *Egyetemes emberi* és óriási reménységbe testesítsük. Nézzük magunk körül a földet. Mi játszódik le szemünk előtt a népek tömegében? Honnan származik a rendetlenség a társadalomban, ez a nyugtalan sürgés-forgás, ezek a magasba csapó hullámok, ezek a forgó és összeérintkező áramlatok, ezek a zavaros növekedések, újak és szörnyű méretűek? – Az emberiség szemmel láthatóan megy át növekedése egyik krízisének. Homályosan tudatára ébred, hogy mi hiányzik neki, és hogy mire képe. Előtte (...) fénylővé válik a világegyetem, mint az a látóhatár, ahol föl fog kelni a Nap. Tehát az emberiség valamit érez és vár...”

„A világmindenség haladása és különösképp az emberi világ előbbre jutása nem jelent konkurenciát Istennek, nem is hiábavaló szétszórása azoknak az energiáknak, amelyeket Nekiköszönhetünk. Minél nagyobb lesz az ember, minél egységesebb, tudatosabb és saját erejének ura lesz az emberiség, annál szebb lesz a teremtés is, tökéletesebb az imádás, és Krisztus – a misztikus kitárulások számára –annál méltóbb Testet fog találni a föltámadásra. A világnak ugyanúgy nem lehet két csúcsa, mint ahogy nem lehet két központja egy körnek. Az a Csillag, amit a világ vár, anélkül, hogy ki tudná ejteni nevét, anélkül, hogy pontosan értékelni tudná igazi transzcendenciáját, és meg tudná különböztetni, hogy melyek a leglelkibb és legistenibb vonásai – az a Csillag ugyanaz a Krisztus, akit mi Remélünk. Hogy

eljövetelére vágyódjunk, csak hagyni kell magunkban dobogni – kereszténnyé téve! – magának a Földnek a szívét...”

„Mindent megpróbálni Krisztusért! Mindent remélni Krisztusért! *'Nihil intentatum'*: kíséreljete meg mindent! Ez az igazi (...) keresztény magatartás. Istenivé tenni valamit, ez nem annyit jelent, hogy leromboljuk, hanem hogy magasabb létsíkra, a teremtés magasabb fokára emeljük. Sosem fogjuk megtudni: mi mindent vár még a Megtestesülés a világ erőitől. Az emberi egység növekedésében sosem remélhetünk eléggé.”